

Лев Николаевич Толстой (1828-1910 йиллар) - русларнинг буюк ёзувчиси, файласуф, рус адабиёти ва тарихига катта хисса қўшган шахс. У бизга кўпроқ ёзувчи сифатида таниш. Унинг фалсафий карашлари, асарлари ва уларда акс эттирилган мавзулар - Яратувчи, қалб, билим, мухаббат, ҳаётнинг мазмуни ва шу каби бошқа мулохазалари кенг тарқалмаган. Ёзувчининг бутун ижоди давомида шуни кузатиш мумкинки, Толстой ҳаёт мазмуни, борликнинг яширин тартиб-қоидалари ва уларга рухий ҳамда ижтимоий танқид кўзи билан карашга жиддий эътибор берган. 1870 йиллардан бошлаб эса ёзувчи ижодида ўлим, гуноҳ, тавба-тазарру ва рухий тасалли мавзуларига эътибор янада кучаяди.

Унинг буткул гайритабиий карашлари кўп ҳолатларда рус хамжамияти учун номаълумлигича қолиб қетди. У умрининг охирида черковдан юз ўғирди ва анафема ҳолатига тушиб қолди, дўстлари ва танишлари Толстойдан юз ўгиришди. 1910 йил, 81 ёшида Лев Толстой уйини ташлаб чиқиб кетади ва йўлда, Астапово бекатида ҳаёт билан

видолашади. Нима учун бу буюк ёзувчининг умри бу кадар ачинарли якун топди, ўлимидан олдин у каёкка отланганди ва нега уйини ташлаб чикиб кетганди? Балки бу саволларга ёзувчининг баъзи хатлари жавоб бериши мумкиндир...

Мана унинг черков хакидаги мулохазалари: Черковга хаёт мазмунини тушунтириб беришни топширар экан, дунё ўз мақсадларидан келиб чикиб бу тушунчага хохлаганича ўзгартиришлар киритди. Дунё ўзининг Ийсо таълимотларига буткул зид саналган карашларини илгари сурди, черков эса шу карашлар асосида Ийсонинг буйрукларига бутунлай тескари таълимотларга асос солиб, сизни шу таълимотларга асосан хаёт кечиришга, аммо Ийсонинг кўрсатмалари зид эканлигингизга карамай, Ийсога бўйсунмаётгандек бахоланишингизга хужжатлар тўкиб чикарди. Натижада, шу наса юзага келдики, дунё аслида динга бутунлай тескари хаёт кечириш бошлади, черков эса буни оклабгина колмай, бу айнан Ийсо таълимотига мос хаёт деб бонг ура бошлади".

Ясная Поляна, 1909 йил март.

Мусумонга турмушга чиккан рус аёли Е. Векилова Толстойга хат ёзиб, фарзандлари исломга киришни хохлашаётганини билдиради ва ёзувчидан нима килиш хакида маслахат сўрайди. Ёзувчи унга нима деб жавоб кайтарганига диққат қилинг-а!

Мухаммадийликнинг православиядан усутн кўйилиши масаласига келсак, мен бутун калбим билан буни кўллаб-кувватлайман. Сўзларим канчалик ажабланарли туюлмасин, насронийлик тушунчалари ва насронийлик таълимотини соф холда анча юксак баҳолаган мендек шахс учун бирон бир шубха йўкки, мухаммадийлик ўзининг ташки кўринишларига асосан черков православиядан ҳеч шубҳасиз устун ҳисобланади. Шундай экан, агар инсонга фақат иккита имкон - ё черков православиясида қолиш, ёки мухаммадийликни танлаш берилган имконияти берилган бўлса, ҳар бир онгли одам учун ягона тушунча, ягона Худо ва унинг пайгамбарини тан олувчи мухаммадийликни маъқул кўриш худо хакидаги тушунчалари анчайин чалқаш учликдан, мавхумиятдан, муқаддас шахслардан ва уларнинг тасвирларидан афзал туради"

Ясная Поляна, 1909 йил 15 март.

Биз ёзувчининг яна бир мактубидан мисол келтириб, унинг машаккатли изланишлар натижасида шаклланган дунёқарабини янада тушунарлироқ холга келтиришга ҳаракат қиламиз.

Агар сиз мен иймон келтирган нарсага иймон келтирганингизда, бошим осмонга етган бўларди. Сиз ўзингизни менинг ўрнимга кўйиб кўринг. Хаётнинг барча муваффақиятлари-ю бойликлар, ҳурмат-эҳтиром, машҳурлик буларнинг барчаси менда йўқ. Менинг дўстларим, хатто қариндошларим ҳам менидан юз ўгиришмоқда. Баъзилар - либераллар ва эстетлар - мени Гогол каби ақлдан озган ёки эс-хушини йўқотган деб ҳисобламоқдалар; бошқалар - инкилобчилар ва радикаллар - мени мистик, эзма дейишмоқда: давлат одамларининг фикрига кўра мен зарарқунанда инкилобчиман; православлар эса мени шайтонга чиқариб кўйишди. Тан оламан, бу мен учун жуда қийин. Шунинг учун, илтимос, мени меҳрибон бир мухаммадий деб ҳисобланглар, шунда ҳаммаси яхши бўлади".

Ясная Поляна, 1884 йил апрель.

Кўриб турганингиздек, изоҳга ҳожат йўқ.

